

Bezeten door Brontë

vrijdag 13 augustus 2010

SCHRIJVER OP REIS

Emily Brontë ging bij alle weer wandelen op de heide bij Haworth. Deze schrijfster in de jaren vijftig ook. B. Anthony Stewart/National Geographic Society/corbis © B. Anthony Stewart

Jolien Janzing reisde voor haar nieuwe boek naar het Engelse dorp waar de schrijvende zussen Brontë woonden.

Er zijn van die klassiekers die niet kapot zijn te krijgen. *Jane Eyre* van Charlotte Brontë bijvoorbeeld, of *Wuthering Heights* van haar zus Emily, dat nog steeds in maar liefst zesentwintig talen wordt gepubliceerd. Niet alleen verkopen de romans van de zussen Brontë even goed als trendy kookboeken, het Brontë Parsonage Museum in hun geboortestadje Haworth krijgt ook nog steeds een gestage stroom bezoekers. De Brontës zijn springlevend.

Haworth is een toeristische trekpleister. Het centrum is gesloten voor gemotoriseerd verkeer, dus laat ik mijn auto op de parkeerplaats. Kleingeld voor een parkeerbiljet heb ik niet op zak, dus ga ik wisselen in het cafetaria aan de overkant. Als ik even later terugkom, zit er een wielklem op mijn auto. De parkeerwachter - een potige Yorkshireman met een rood hoofd - wil vijfenzeventig pond handje contantje. Er wordt nog altijd flink verdiend aan de Brontës.

Het is maandagochtend en terwijl in Vlaanderen de zon schijnt, zijn de barre heuvels van de Pennine Hills in West-Yorkshire kil en winderig met dreigende wolken, nat en beklemmend als hoest en nachtzweet. Die ochtend ben ik van Hull naar Haworth gereden en het laatste eind ging door arm gebied: Bradford, ooit een drukke industriestad, is mistroostig, met huizen bruin als rotte tanden en zo armtierig klein dat je enkel aan de schotelantennes kunt zien dat er mensen wonen.

Wat kom ik hier eigenlijk doen? Ik werk aan een roman over de twee jaar die Charlotte en Emily Brontë in Brussel doorbrachten om Frans te leren, dus ik heb meer research in eigen land te doen dan in Engeland. Maar als ik even later de steile Main Street naar de pastorie van

vader Brontë beklim, weet ik het weer. Main Street is amper veranderd sinds Charlotte hier woonde, zelfs de kasseien zijn eeuwenoud, en ik zie haar voor me lopen; een tere jonge vrouw met een smalle rug en lichtelijk opgetrokken schouders in een slecht zittende jas; ze haast zich naar huis, zo nu en dan knikkend naar een trouwe kerkganger.

KERKHOF

Ik ben lichtelijk bezeten door de Brontës en wil zien waar ze hebben geleefd. Mijn agenda staat vol afspraken met mensen die het dorp en de geschiedenis van de familie door en door kennen. Zelf heb ik haast alles gelezen wat Charlotte, Emily en Anne ooit geschreven hebben - van de gedichten over hun droomwerelden Angria en Gondal tot hun bestsellers die oorspronkelijk onder mannelijke pseudoniemen verschenen. Niet alleen hun boeken boeien me, maar ook hun persoonlijke leven. De zussen groeiden op in Haworth, indertijd een overbevolkt en bedrijvig stadje. Hun vader was een anglicaanse priester en stond aan het hoofd van de parochiekerk. Moeder Brontë was jong gestorven en een tante hielp bij de opvoeding van de kinderen. De vier oudste meisjes - Maria, Elizabeth, Charlotte en Emily - werden naar een nieuw internaat gestuurd, de School voor Dochters van Geestelijken in Cowan Bridge, maar dat bleek een erbarmelijke instelling te zijn. Maria en Elizabeth liepen er een dodelijke infectie op en Charlotte hield er traumatische ervaringen aan over die ze later van zich afschreef in *Jane Eyre*. Er bleven vader Brontë nog drie dochters over en één zoon, Branwell, die hij vreselijk verwendde. Branwell stierf jong aan opium en drank. De dochters ontwikkelden zich tot beroemde romancières, maar stierven allemaal een vroege dood.

Bovenaan Main Street staat de Black Bull, de pub waar Branwell zijn ale en whisky dronk. Een pad leidt rechts naar de kerk en daarachter ligt de pastorie. Ik sta in de voortuin en kijk op naar de gevel. In een streek waar een cottage ter grootte van een verhuisdoos door makelaars een 'gezinswoning' wordt genoemd, is de pastorie zeker geen nederige woning. Zelfs als ik de nieuwe vleugel wegdenk, heeft het huis een zekere status. Ik draai me om en zie tussen de lage tuinmuur en de kerk een uitloper van het kerkhof. Hier en daar staat een zerk overeind, maar de meeste stenen liggen plat op de grond, alsof de levenden zo de doden willen verhinderen om net als Cathy [het hoofdpersonage van *Wuthering Heights*, red.] uit hun graf te kruipen. De tijd is hier blijven staan en de sfeer is nevelig en enigszins onheilspellend.

TOEVLOED

Het duurt even voor ik de pastorie binnen mag gaan, want er zijn veel bezoekers - Schotse pubers, Italiaanse studenten, Japanse stelletjes en een groep Amerikanen. Op de drempel blijf ik een moment staan en bedenk dat Charlotte hier ontelbare keren over is gelopen en dat Emily hier naar haar hond Keeper floot. Ik had verwacht een krop in de keel te krijgen bij het zo dicht naderen van de Brontës, maar dat is niet het geval.

Van de werkkamer van vader Brontë loop ik naar de eetkamer met de tafel waaraan de zussen hun romans schreven. Andrew McCarthy, directeur van het museum, wacht me op in de keuken en neemt me mee naar zijn kantoor. Ik vraag hem of het altijd zo druk is.

'O ja', zegt hij trots. 'Vorig jaar kwamen er 73.000 mensen over de vloer. Onze bezoekers komen uit Japan, de VS en Europa; en natuurlijk ook uit Engeland.' Andrew heeft thee laten komen. Hij nipt van zijn kop en lijkt wel een Londense yup die bij een saaie tante in Yorkshire logeert. Ik vraag hem of er meer bezoekers komen als er een televisieserie loopt die gebaseerd is op de Brontës of hun boeken.

'De toevloed wordt dan zo groot dat we soms bang zijn dat de muren van de pastorie het zullen begeven', zegt hij. 'Zo erg als in 1973 is het gelukkig niet meer geweest. Toen verscheen de serie *The Brontës of Haworth* op de Britse televisie. Dat jaar steeg het aantal bezoekers naar meer dan 250.000.' In Andrews bibliotheek staan een aantal recente boeken over de Brontës. Ik ben duidelijk niet de enige schrijver die zich door het predikantsgezin laat inspireren. 'De legende wordt warm gehouden', zegt Andrew. 'Er zit trouwens een goede verfilming van *Jane Eyre* in de pijplijn en dat brengt weer een hoop publiciteit met zich mee. Toch moet worden gezegd dat de Brontë-films nooit kaskrakers zijn. Het boek is in dit geval altijd beter dan de film.'

HEATHCLIFFS SLAAPKAMER

Op weg naar buiten kom ik door de museumwinkel. Een Italiaanse studente betaalt een gloednieuwe uitgave van *Wuthering Heights* en met de roman onder haar jas - het regent weer, dit is Yorkshire - loopt ze de winkel uit. De kassierster knipoogt naar me. 'Dat meisje is gebeten door *Wuthering Heights*. Sommige fans zijn zo onder de indruk dat ze totaal vergeten dat Heathcliff, Jane Eyre of Agnes Grey niet echt hebben geleefd. Ze verwarren de Brontë-zussen vaak met hun romanfiguren. Zo vroeg een bezoeker gisteren in de pastorie waar de slaapkamer van Heathcliff was.'

Buiten wandel ik onder mijn paraplu richting kerk, maar onderweg blijf ik staan bij het lage gebouw waar Patrick Brontë zondagsschool hield. Ik kijk door de vieze ramen - binnen hangen spinnenwebben, maar er staan nog altijd schoolbanken. Charlotte Brontë gaf hier godsdienstles toen ze zelf pas zestien was. Emily hield niet van lesgeven, want ze was niet dol op kinderen. Toen ze op haar twintigste enkele maanden als onderwijzeres in een meisjesinternaat werkte, zei ze tegen haar leerlingen dat ze meer om de hond des huizes gaf dan om een van hen. Vreemde vrouw, die Emily, mogelijk een ietsje autistisch.

'Mevrouw Janzing?'

Iemand tikt op mijn schouder en heel even voel ik me een romanfiguur op het moment van een dramatische ontwikkeling in het verhaal. Maar helaas, er staat geen verleidelijke mister Rochester voor me, maar een kwieke predikant die iets weg heeft van een hippie.

Dit is Peter Mayo-Smith en we hebben een afspraak. Hij neemt me bij de elleboog en voert me zijn kerk in. Ooit stond Patrick Brontë hier op het spreekgestoelte en wist met zijn begeesterde preken zijn gemeente aan zich te binden.

'Een bijzonder man, die Patrick Brontë!' We zitten in een kerkbank en Peter trekt tevreden aan zijn pluizige baardje. 'Hij was groen lang voor er een groene beweging bestond. Het kerkhof lag overvol, duizenden lijken lagen net onder de grond te rotten, en dus liet Patrick bomen planten om de ontbinding te bevorderen. Hij was ook een democraat en ijverde voor onderwijs. De textielbaronnen van Haworth lieten weeskinderen uit Londen komen om in de fabrieken aan de rivier te werken, en Patrick opende een avondschoon en leerde ze lezen en schrijven.'

Peters ogen glanzen; Brontë is zijn grote voorbeeld. Hij veert op en toont me vooraan in de kerk het familiegraf waar Maria Brontë, haar kinderen Maria, Elizabeth, Branwell, Emily en Charlotte, en ten slotte ook Patrick Brontë te ruste werden gelegd. Anne ligt begraven in het

kuststadje Scarborough, waar ze verbleef in een poging om van tuberculose te herstellen.

BRIEVEN

Achter me klinkt een onderdrukt gesnik: een blonde dame van een jaar of veertig staat te huilen. Haar dochter slaat een arm om haar schouders. We raken aan de praat. 'Charlotte, Emily en Anne waren niet mooi of glamoureuus', zegt de dame, 'ze waren geen fotomodellen of actrices. Nee, nee, het waren heel gewone vrouwen net als mijn dochter Hannah en ik - maar ook wij hebben recht op liefde.' Peter knikt plechtig. Ik heb plots grote nood aan frisse lucht en neem haastig afscheid.

In het portaal van de kerk wacht Johnnie Briggs me op. Hij neemt me in de stromende regen mee het kerkhof op en vertelt me over de grote kindersterfte in de negentiende eeuw. Hij heeft een paraplu bij, maar opent hem niet. Er hangt een druppel aan zijn neus en zijn jas is doorweekt, maar dat lijkt hem niet te deren.

We volgen Main Street en lopen binnen bij Hatchard & Daughters, een tweedehandsboekhandel. Daar vind ik een boek waar ik al maanden naar op zoek ben: de gebundelde brieven van Charlotte Brontë. Mary Hatchard draait mijn boek in een stuk bruin papier. 'Het zijn de levensverhalen van de Brontës die blijven boeien', antwoordt ze op mijn vraag naar het geheim van hun populariteit. 'De romans zijn prachtig, maar hun geschiedenis is nog veel beter. Het is een tragedie en mensen zijn nu eenmaal dol op tragedies - vooral als ze zich in het verleden hebben afgespeeld, want dan blijven ze op veilige afstand. Denk aan Byron en Shelley! Byron, de bleke held die op biscuitjes en thee leefde en in Griekenland aan moeraskoorts stierf; Shelley die omkwam bij een schipbreuk - ze blijven ons eeuwig bij. Dan zijn er de schandalen: er is niets wat een literaire figuur zo in leven houdt als een goed schandaal! Byron ging naar bed met zijn halfzus en Branwell Brontë begon een affaire met een rijke getrouwde vrouw die zeventien jaar ouder was dan hij.'

VERA LYNN

Ik vraag haar wie de romans van de Brontës bij haar kopen. 'De tienermeisjes willen allemaal *Wuthering Heights*. Ze denken dat ze Cathy zijn en dromen over passie en romantiek. Dit zijn de meisjes die ook dol zijn op de zweverige gedichten en tekeningen van Dante Gabriël Rossetti. *Jane Eyre* wordt vooral gekocht door vrouwen boven de veertig. Ze kennen het boek uit hun jeugd en willen het nog eens lezen.'

Nostalgie speelt een belangrijke rol in Mary's winkel. In de etalage liggen boeken over de Tweede Wereldoorlog en er staat een cd op van Vera Lynn. 'Groot-Brittannië verzinkt in de nostalgie', verzucht Mary. 'De Tweede Wereldoorlog doet het nog altijd goed, maar niemand vraagt naar boeken over Vietnam of Afghanistan, want we willen enkel aan miserie herinnerd worden als die gepaard gaat met victorie.'

Mary komt uit Londen en heeft jaren in Amsterdam gewoond, maar ze is haar hart verloren aan Haworth en zijn verhalen. Met haar man en twee dochters woont ze in een afgelegen cottage in de heuvels en dat maakt haar tot een ware Brontaholic.

LEEG

Daags nadien hebben de regenwolken plaatsgemaakt voor een welwillend blauw. Emily ging

bij regen en storm op de heide wandelen, maar ik heb gewacht op beter weer. Johnnie raadt me aan om naar de watervallen te gaan, een gebruikelijke wandeling van de Brontës. Ik neem geen hond mee, maar ik kan me voorstellen hoe Emily's hond Keeper, een flinke bulldog, achter de schapen gerend moet hebben.

De geluiden van Haworth verstommen achter mij en voor het eerst sinds mijn komst voel ik een zekere nabijheid. Er groeit geen boom op deze heuvels en er is niets buiten schapen, heide die hier en daar in bloei staat, duingras en lage muren opgestapeld uit losse stenen zodat de wind door de kieren kan fluiten. Het is een leeg landschap en mijn hoofd is leeg; er is ruimte voor een nieuw verhaal. Aan de waterval ga ik zitten op de steen waar Emily graag zat, haar grote voeten bengelend boven het klaterende water. Ik sla het boek met de brieven van Charlotte open. Eind januari, niet lang na haar terugkeer uit Brussel, schrijft ze aan een vriendin: 'Het schijnt me toe dat Haworth een eenzame, stille plek is, ver van de wereld verborgen.'

Wij reisden met P & O Ferries. Er is dagelijks een nachtelijke overtocht tussen Zeebrugge en Hull. Info en boekingen 070-70.77.71 of www.POf ferries.be. In Haworth logeerden we in het Ashmount Country Hotel -www.ashmounthaworth.co.uk. Voor meer info, surf naar VisitBritain.be

JOLIEN JANZING